

BCG

สำนักงานส่งเสริมและพัฒนากการเกษตรที่ 4

การพัฒนารูปแบบบูรณาการเพื่อยกระดับ

'เงาะหนองคาย'

สู่เกษตรมูลค่าสูง (BCG Model)

กลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ

กรณีศึกษา: กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกเงาะ
ตำบลบ้านม่วง อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย

โดย
สำนักงานส่งเสริมและพัฒนากการเกษตรที่ 4
จังหวัดขอนแก่น

บทนำ

ในปี 2562 อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกกล้วยน้ำหว่าและดำเนินกิจกรรมด้านเกษตรในพื้นที่เหลือจากการปลูกยางพารา ปรับเปลี่ยนมาเป็นการปลูกเงาะคุณภาพ มีการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มแปลงใหญ่ผู้ปลูกเงาะคุณภาพ อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย และดำเนินกิจกรรมแปลงใหญ่เรื่อยมาจนในปี 2567 ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 19 ราย มีพื้นที่ทั้งหมด 258 ไร่ ผลผลิตของกลุ่ม คือ เงาะผลสด ซึ่งมีรสชาติหวาน เนื้อนุ่ม ไม่ฉ่ำน้ำ ปริมาณผลผลิตเฉลี่ย 1,100 กก./ไร่ ปัจจุบัน จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล พบว่า กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกเงาะคุณภาพอำเภอสังคม ประสบปัญหาที่ต้องการแก้ไข เช่น เรื่องน้ำไม่เพียงพอ ดอกร่วงและผลร่วง รวมถึงโรคและแมลงศัตรูพืช ซึ่งมีผลกระทบต่อปริมาณผลผลิตซึ่งมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น หากแก้ไขปัญหาก็จะสามารถช่วยให้กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกเงาะคุณภาพอำเภอสังคม สามารถผลิตเงาะได้ปริมาณเพิ่มขึ้น และสามารถพัฒนาเงาะให้เป็นสินค้าเกษตรมูลค่าสูง ดังนั้น สสค. 4 จังหวัดขอนแก่น จึงผลักดันให้กลุ่มแปลงเข้าร่วมการพัฒนาแบบบูรณาการเพื่อยกระดับเงาะหนองคายสู่เกษตรกรมูลค่าสูง (BCG Model) เพื่อใช้งานวิจัยและเทคโนโลยี ที่มีการทดลองแล้วมีผลสำเร็จจริงมาปรับใช้เพื่อแก้ไขปัญหาในแปลงเงาะของสมาชิกในกลุ่ม ๆ เพื่อพัฒนาเป็นแปลงต้นแบบให้กับสมาชิกในกลุ่ม ๆ พร้อมทั้งสามารถพัฒนาศักยภาพเกษตรกรให้เป็นเกษตรกรต้นแบบ และนักวิจัยร่วม รวมถึงพัฒนาการการสร้างทีมบูรณาการแบบมีส่วนร่วมทุกระดับ

กระบวนการพัฒนานวัตกรรม

APP. Tech ด้าน BCG เชิงพื้นที่ สสภ.4

5 STEPS การพัฒนา นวส. จากกลยุทธ์สู่ผลกระทบ

STEP 1

ตีโจทย์ให้แตก

“ตีโจทย์ให้แตก : Deep Insight Analysis” คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก เพื่อเข้าถึงรากของปัญหาที่แท้จริง ประกอบด้วย 3 รู้

- รู้ฐาน : รู้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง รู้เป้าหมาย วัตถุประสงค์ ผลลัพธ์ของโครงการ
  - รู้คน : รู้กลุ่มเป้าหมาย ผู้เกี่ยวข้อง ต่อยอดไปถึงใคร
  - รู้ปัญหา : วิเคราะห์ปัญหาจากกลุ่มเป้าหมาย สิ่งกีดขวางในการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ “ไม่มองแค่ปัญหาในระดับกว้าง ต้องเจาะลึกถึงรากของปัญหาที่แท้จริง”
- “การวิเคราะห์ Pain Point / ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis) / Value Chain และ Supply Chain”

STEP 2

สร้างกรอบการทำงานให้ชัด

“สร้างกรอบการทำงานให้ชัด : Establish a Strategic Framework” คือ วางกรอบการทำงาน ที่แข็งแรง ยึดหยุ่น ประกอบด้วย 3 วาง

- วางบทบาท : วางบทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องภายในและภายนอก คือ การเป็น “ผู้ประสานงาน 4 ทิศ” (ภาครัฐ เอกชน การศึกษา และภาคประชาชน)
- วางผลลัพธ์ : วางเป้าหมายผลสำเร็จของงาน โดยทั้ง 4 ภาคส่วน มีเป้าหมายในการพัฒนาในทิศทางเดียวกัน
- วางแผนการพัฒนา : วางแนวทางการพัฒนา โดยใช้รากปัญหาที่แท้จริง ในการออกแบบกระบวนการพัฒนา เชิงบูรณาการให้เกิดผลกระทบที่มีการเปลี่ยนแปลงตามหลักของ Impact Pathway และทฤษฎี Theory of Change :TOC

STEP 3

ถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน

“ถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน : Technology Transfer to the community” คือ การนำงานวิจัย/เทคโนโลยี นวัตกรรม ด้าน BCG ไปถ่ายทอดให้เกษตรกร เพื่อการแก้ไขรากของปัญหาในพื้นที่เกษตรกรรม และเกิดผลกระทบเชิงบวกนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรจะต้องทำหน้าที่เป็น “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Leader)” ประกอบด้วย 3 ส.

- สร้างความเข้าใจ : สร้างความเข้าใจของข้อมูลจริง ซึ่งจะต้องเกิดความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างเจ้าหน้าที่และเกษตรกร
- สร้างการยอมรับ : สนับสนุนองค์ความรู้ที่เป็นงานวิจัย/เทคโนโลยี ที่มีผลลัพธ์ที่ชัดเจน และสามารถนำมาปรับใช้เพื่อแก้ไขปัญหาให้เกษตรกรได้จริง
- สร้างต้นแบบเพื่อการขยายผล : สนับสนุนการจัดทำแปลงทดสอบเทคโนโลยี เพื่อสร้างต้นแบบในชุมชน เพื่อคนในชุมชนสามารถเข้าใจการเรียนรู้ได้ง่าย

STEP 4

ติดตามต่อเนื่อง

"ติดตามต่อเนื่อง : Monitoring" คือ การติดตามผลการดำเนินงาน โดยใช้รูปแบบการติดตามเชิงบูรณาการ คือ การร่วมติดตามงานพร้อมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือเจ้าของงานวิจัย/เทคโนโลยีในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรได้รับข้อเสนอแนะ คำปรึกษา และการแก้ไขปัญหาร่วมกัน และอาจใช้ การติดตามกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม (ALP : Appropriate Learning Process) ในการจัดทำหัวข้อติดตามเก็บข้อมูล เพื่อให้สามารถติดตามได้ครบทุกมิติ

จุดเด่นของกระบวนการพัฒนา

"สร้างทีมบูรณาการที่สมดุลขับเคลื่อนงานสู่ผลลัพธ์ได้จริง"

วิชาการส่งเสริมการเกษตร สร้างทีมบูรณาการ 2 ทักษะ
กิจกรรมที่และผู้นำการเปลี่ยนแปลง

จุดเด่น นักจัดการเทคโนโลยีด้าน BCG เชิงพื้นที่ คือ การพัฒนาทักษะของวิชาการส่งเสริมการเกษตรให้มีทักษะ 2 ด้าน คือ ด้านที่ 1 นักวิเคราะห์ : Analyst (ด้านปูน) คือ ใช้ทักษะการวิเคราะห์ในการทำงาน เพื่อให้เกิดการทำงานอย่างเป็นระบบ (รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล วางแผนการทำงาน) ด้านที่ 2 ผู้นำการเปลี่ยนแปลง : Change Leader (ด้านปูน) คือ ใช้ทักษะการทำงานบูรณาการเชิงพื้นที่ประสานงาน กล้านำเสนอสิ่งใหม่ ๆ สู่ชุมชน

"นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร สามารถสร้างทีมงานบูรณาการร่วมกับผู้มีทักษะทั้ง 2 ด้านเพื่อร่วมขับเคลื่อนงานสู่ผลลัพธ์ สร้างผลกระทบที่แตกต่างได้จริง"

STEP 5

ประเมินผลลัพธ์และผลกระทบ

"ประเมินผลลัพธ์และผลกระทบ : Results and Impact Assessment" กล่าวคือ การประเมินผลเมื่อโครงการสิ้นสุดแล้ว โดยการประเมินผลลัพธ์ของโครงการ (Outcomes) นำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ (Objectives) และใช้ SROI ในการวัดมูลค่าเป็นตัวเงินให้กับผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่เกิดจากโครงการ

5 STEPS การพัฒนา นวส. จากกลยุทธ์สู่ผลกระทบ

เป้าหมายการพัฒนา

พัฒนานักวิชาการส่งเสริมการเกษตร (นวส.)
สู่ผู้จัดการ APP TECH

เข้าใจกระบวนการทำงานเชิงพื้นที่ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR)

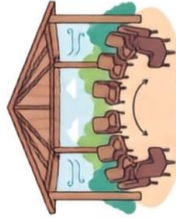
- คือการ “ร่วมคิด – ร่วมทำ – ร่วมเรียนรู้” ระหว่างนักส่งเสริมกับชุมชน
- เน้นการเปลี่ยนแปลงเชิงปฏิบัติและการเรียนรู้จากการลงมือทำ
- เกิดองค์ความรู้ใหม่จากประสบการณ์ตรงของผู้มีส่วนร่วม

บทบาทนักส่งเสริมใน PAR

- เปลี่ยนนักส่งเสริมจาก “ผู้สอน” เป็น “ผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้”
- ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันโดยเคารพภูมิปัญญาชาวบ้าน เปิดพื้นที่ให้คิด วิเคราะห์ แลกเปลี่ยนอย่างเสรี และตัดสินใจร่วมกัน
- ใช้เครื่องมือหลากหลาย เช่น แผนที่ชุมชน เวทีเรียนรู้ การสะท้อนผลกลุ่ม

การจัดเวที การเรียนรู้

1. การเตรียมสถานที่

จัดที่นั่งแบบ 'รูปพระจันทร์เสี้ยว' เพื่อให้ทุกคนเห็นหน้ากันและให้ความรู้สึกเหมือนห้องเรียน

2. ผู้ร่วมเวที

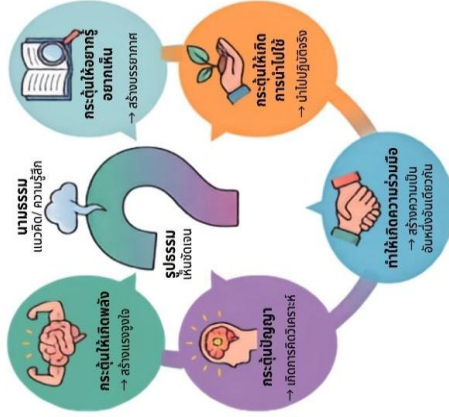
ไม่เกิน 30 คน (เกษตรกร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้เชี่ยวชาญหรือปราชญ์ชาวบ้าน)

3. ลงมือจัดเวที

จัดกิจกรรมบนเวทีสาธารณะ เพื่อผ่อนคลาย และสร้างความสัมพันธ์ที่ดี

4. เทคนิคการจัดคำถาม

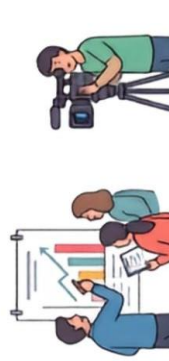
ใช้คำถามที่กระตุ้นพลัง ปัญญา ความร่วมมือ และการนำไปใช้ โดยเริ่มถามจากประเด็นที่เป็น "รูปธรรม" ไปสู่ "นามธรรม"

7. การสรุปผลการจัดเวที

สะท้อนและทบทวนประโยชน์จากการประชุม มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้

5. การจดบันทึกข้อมูล

สรุปและบันทึกข้อมูลทันที

ทำวิดีโอเพื่อป้องกัน ข้อมูลสูญหาย

6. การตรวจสอบข้อมูล

ร่วมตรวจสอบและแสดงความเห็นต่อข้อมูล หากมีความเห็นไม่ตรงกัน ให้ใช้กระบวนการกลุ่มคำข้อสรุป

8. ข้อควรคำนึงอื่น ๆ

กำหนดข้อตกลงร่วมกัน (วัน/เวลา/สถานที่) และสอดแทรก ความต้องการชุมชน โดยวิทยากรทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกทั้งหมด

ขั้นตอนการสร้าง Impact Partway

- 1.ระบุเป้าหมาย หรือ Impact ที่ต้องการ
- 2.วิเคราะห์ปัจจัย/บริบท สถานการณ์ปัจจุบัน
- 3.ระบุผลลัพธ์ (Outcomes) ที่ต้องการ
- 4.กำหนดผลผลิต (Output) ที่ต้องดำเนินการ
- 5.วางแผนกิจกรรม (Activity) ที่จำเป็น
- 6.ระบุทรัพยากรที่ต้องใช้ (Inputs)
- 7.เชื่อมโยง Activity, Input, Output, Outcome และ Impact
- 8.กำหนดตัวชี้วัดและวิธีติดตามผล (Indicators & Monitoring)
- 9.สรุปและนำเสนอ IP

ขั้นตอนการสร้าง Theory of Change

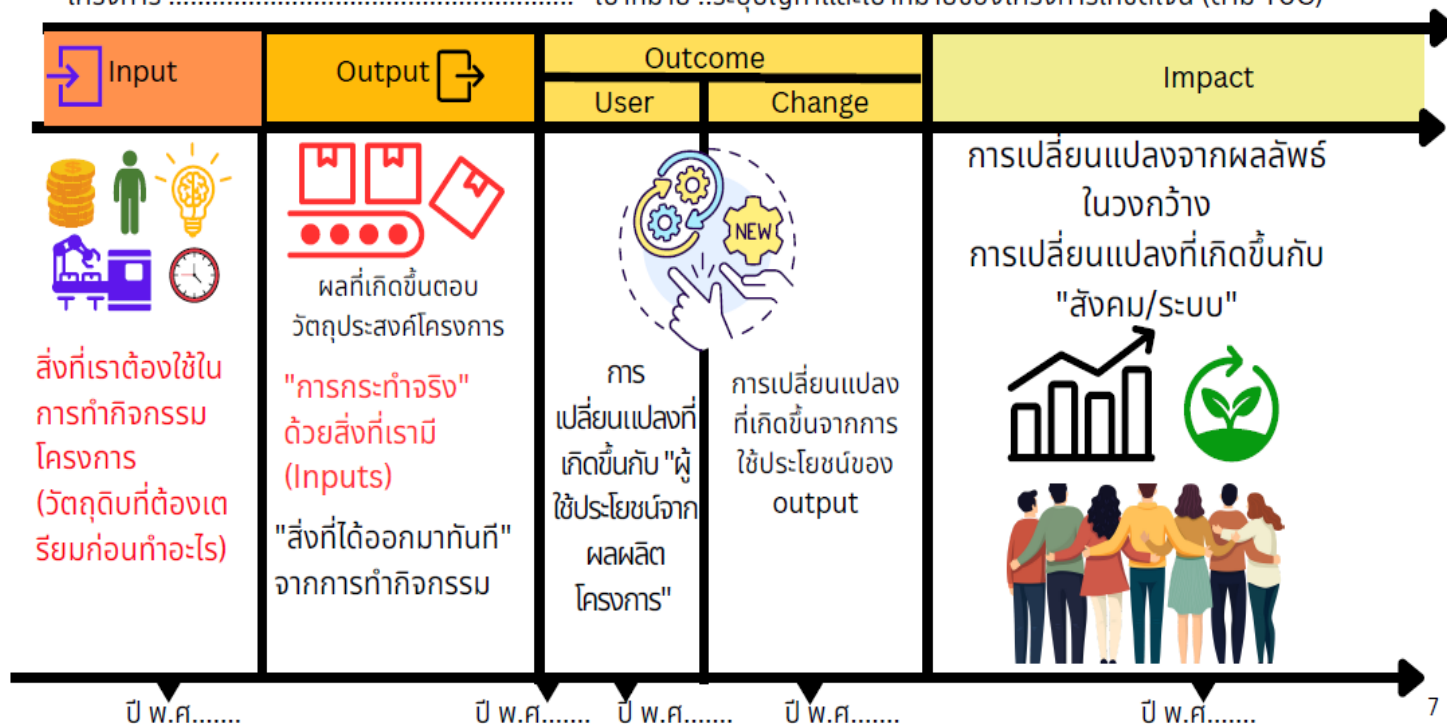
- 1.ระบุเป้าหมายหรือการเปลี่ยนแปลงปลายทาง
- 2.วิเคราะห์ปัจจัย/สถานการณ์ปัจจุบัน
- 3.ระบุผลลัพธ์ระยะกลาง (Outcomes) ที่ต้องการ
- 4.วางแผน ผลผลิต/กิจกรรม (Outputs/Activities)
- 5.ระบุทรัพยากรที่ต้องใช้ (Inputs)
- 6.เชื่อมโยงแต่ละส่วน (Pathway of Change)
- 7.ทบทวนสมมติฐาน/ปัจจัยเสี่ยง
- 8.กำหนดตัวชี้วัดและวิธีติดตามผล (Indicators & Monitoring)
- 9.สรุปและนำเสนอ TOC

Impact Partway : Theory of Chang

Impact Pathway

กรอบแนวคิดเพื่ออธิบายลำดับขั้นตอนหรือกลไกที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

โครงการ ..... เป้าหมาย ..ระบุปัญหาและเป้าหมายของโครงการให้ชัดเจน (ตาม ToC)

ปรับปรุงจาก : Impact Pathway หัวใจสำคัญในการพิจารณาทุนวิจัย บพข.

การพัฒนารูปแบบบูรณาการเพื่อยกระดับ 'เงาะหนองคาย' สู่เกษตรมูลค่าสูง (BCG Model)

กรณีศึกษา: กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกเงาะ
ตำบลบ้านม่วง อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย

โครงการ “การพัฒนารูปแบบบูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่ายเชิงพื้นที่
เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมเกษตรด้าน BCG สู่ชุมชน”

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)
ภายใต้การสนับสนุนจากกองทุน ววน. และ สกสว.

Bio-economy

สถานการณ์ปัจจุบัน

ของดีที่กำลัง
ตกอยู่ในความเสี่ยง

Grade A

Damaged

1. The Asset (ของดีเมืองหนองคาย)

เงาะโรงเรียน อำเภอสังคม

- **อัตลักษณ์เด่น:** หวาน กรอบ เนื้อล่อน ไม่ฉ่ำน้ำ เก็บรักษาได้นาน
- **ความสำคัญ:** พืชเศรษฐกิจหลักที่สร้างรายได้เพิ่มจากยางพาราและกล้วยน้ำว้า

2. The Threat (วิกฤตที่ต้องเผชิญ)

ความท้าทายจากสภาพอากาศ (Climate Change)

- **ปัญหาหลัก:** ดอกร่วง และ ผลแตก (Fruit Cracking)
- **ผลกระทบ:** ปริมาณและคุณภาพลดลง รายได้เกษตรกรไม่แน่นอน

เจาะลึกปัญหา: เมื่อ 'วิถีเดิม' รับมือ 'โลกใหม่' ไม่ไหว

ดอกร่วงและผลแตก
น้ำไม่เพียงพอ

สาเหตุ: การให้น้ำตามความรู้สึก (Feeling-based)
ไม่สอดคล้องกับความชื้นสัมพัทธ์ (Relative Humidity) ทำให้พืชเกิด Heat Stress

โรคและแมลงระบาด

สาเหตุ: ทรงพุ่มหนาเกินไป ขาดการตัดแต่งกิ่ง
(No Pruning) ทำให้เป็นแหล่งสะสมโรค

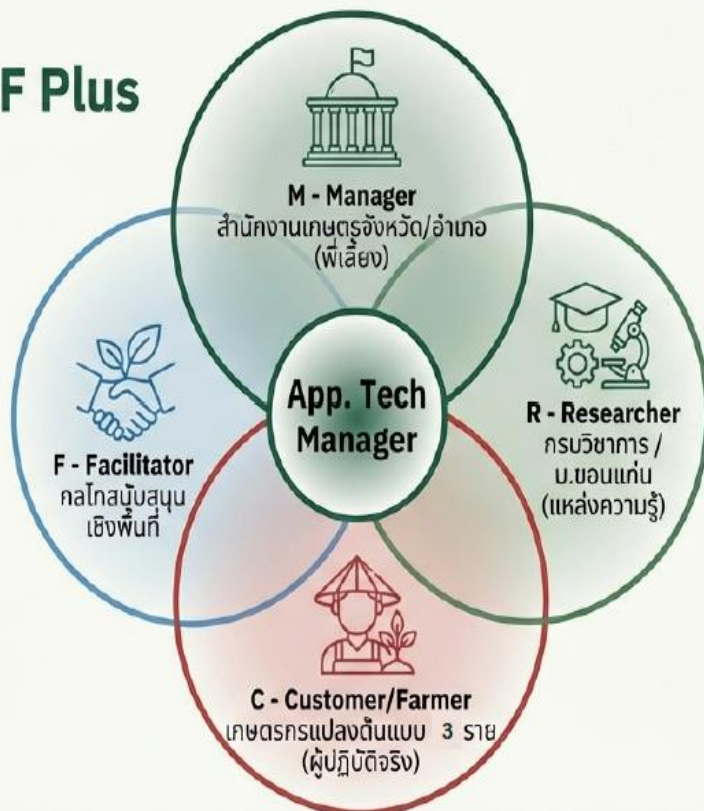
ต้นทุนสูง / ผลผลิตต่ำ

สาเหตุ: การใช้สารเคมีตามความเคยชิน และขาด
องค์ความรู้เรื่องการจัดการศัตรูพืชที่แม่นยำ

เปลี่ยนบทบาทเกษตรกร: จาก 'ผู้รับ' สู่ 'นักวิจัยร่วม'

MRCF Plus

Participatory Action Research (PAR)

เป้าหมายสูงสุด:

สร้างนักจัดการเทคโนโลยี
(App. Tech Manager)
ที่คิดเป็น ทำเป็น
แก้ปัญหาเองได้

5 ขั้นตอนสู่การเปลี่ยนแปลง (The Transformation Process)

1. พัฒนากทีม (Build Team)

บูรณาการ
ภาคีเครือข่าย
MRCF Plus

2. ประเมินโจทย์ (Assess Needs)

Candy Voting &
Mental Model
วิเคราะห์ปัญหา

3. คัดเลือก เทคโนโลยี (Select Tech)

จับคู่ปัญหา
(Pain Point)
กับนวัตกรรม

4. ถ่ายทอด และปฏิบัติ (Transfer & Action)

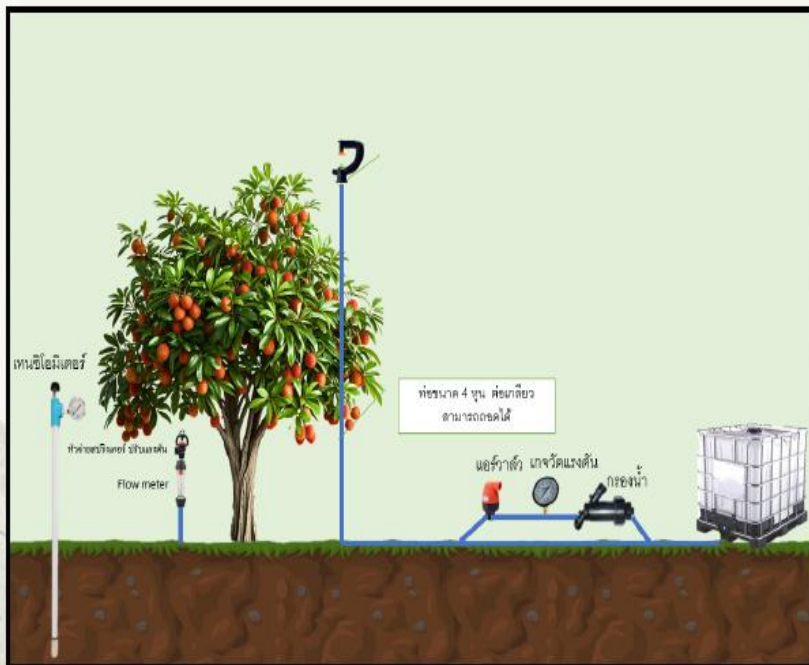
อบรม สาธิต
และทำแปลงต้นแบบ

5. ติดตามผล (Follow-up)

ประเมินผลลัพธ์และ
คืนข้อมูลสู่ชุมชน

การจับคู่เทคโนโลยี กับ Pain Point

เทคโนโลยีที่นำมาแก้ pain point

Solution 1: ระบบการให้น้ำเหนือทรงพุ่ม (Overhead Irrigation)

Key Information

- ลดปัญหาดอกร่วงและผลแตกจากอากาศร้อนจัด
- เพิ่ม **ความชื้นสัมพัทธ์ (Relative Humidity)** ในทรงพุ่ม ลดอุณหภูมิ (Heat Stress)

ใช้น้ำคุ้มค่า (Resource Efficiency)
ลดการสูญเสียน้ำโดยเปล่าประโยชน์

ส่งเสริมกระบวนการสังเคราะห์แสง
พืชดูดซึมอาหารได้เต็มที่

Solution 2: การจัดการทรงพุ่ม (Canopy Management)

Key Information

- เป้าหมาย (Goal): ลดแหล่งสะสมโรคแมลง และปรับปรุงคุณภาพผลผลิต
- กลไก (Mechanism): จัดระเบียบพลังงานให้ต้นไม้เลี้ยงผลแทนเลี้ยงใบ

BCG Impact

CIRCULAR

กิ่งที่ตัดนำไปย่อยทำปุ๋ยหมักหรือ
คลุมดิน (Zero Waste)

BIO

ลดความชื้นสะสมที่เป็นสาเหตุ
ของเชื้อรา

Solution 3: การจัดการศัตรูพืช แบบผสมผสาน (IPM)

Key Information

- **เป้าหมาย (Goal):** ลดต้นทุนสารเคมี และแก้ปัญหาสารตกค้าง
- **กลไก (Mechanism):** ใช้ ชีวภัณฑ์ (Bioproducts) เช่น ไตรโคเดอร์มา และแมลงศัตรูธรรมชาติ (Bio-control)

Trichoderma
(ไตรโคเดอร์มา)

Predatory Insect
(แมลงศัตรูธรรมชาติ)

No Chemicals
(ลดการใช้สารเคมี)

BCG Impact

ใช้สิ่งมีชีวิตควบคุมสิ่งมีชีวิต
สร้างมูลค่าจากทรัพยากร
ชีวภาพ

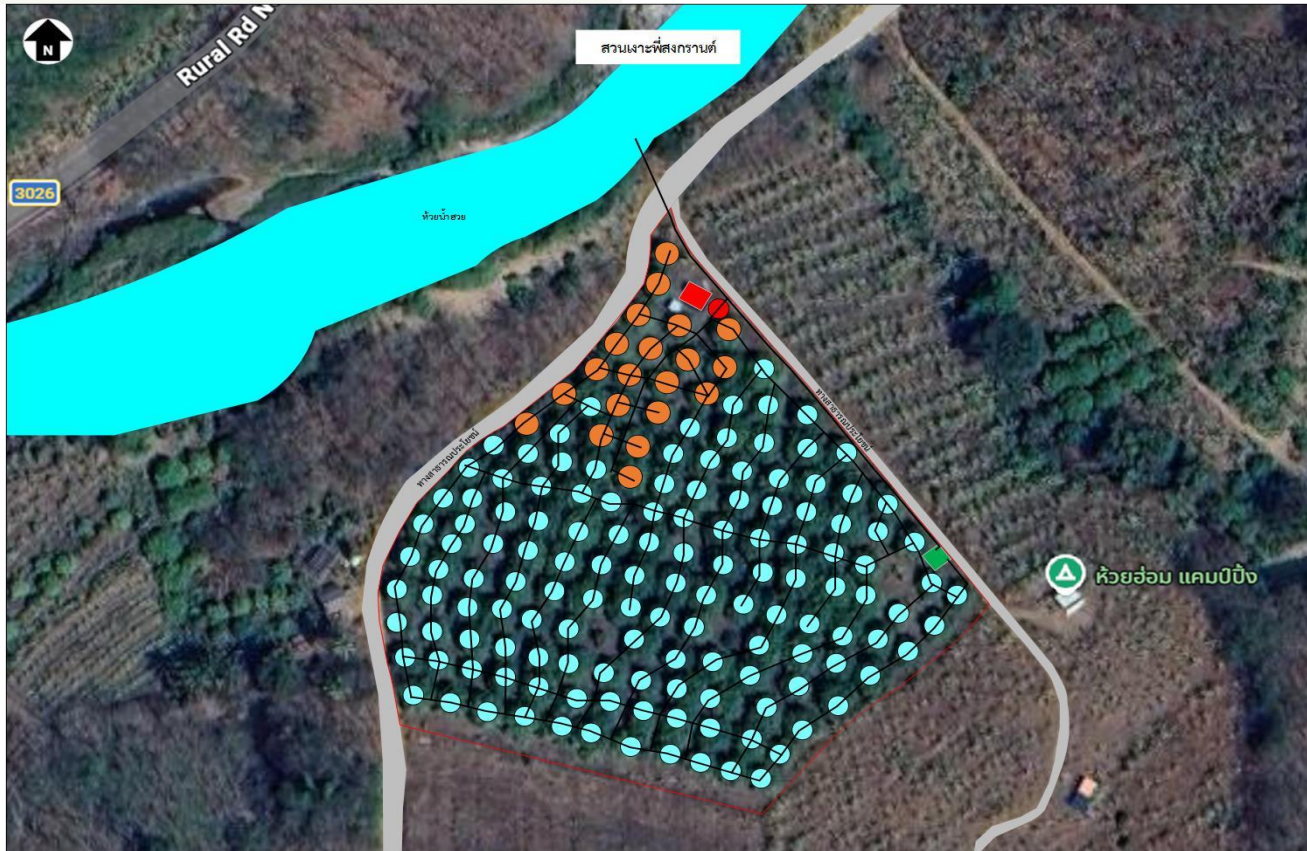

สินค้าปลอดภัย (Safety)
ระบบนิเวศสวนสมดุล
ผู้บริโภคมั่นใจ

แปลงทดสอบเทคโนโลยี นางสงกรานต์ สุทธิโชติ

15

แปลงที่ 1 พื้นที่ 1 ไร่ (นางสงกรานต์ สุทธิโชติ)

เจาะลิกระบบน้ำอัจฉริยะ: สวนเจาะพีสงกรานต์

ระบบกรองและควบคุม
แรงดันมาตรฐาน

พลังงานสะอาด
จากโซลาร์เซลล์

ใช้แผงโซลาร์เซลล์ขับเคลื่อนปั๊มน้ำ
เพื่อลดต้นทุนค่าไฟฟ้า
และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ระบบกรองและควบคุม
แรงดันมาตรฐาน

รองรับน้ำ 10 ลม.ม./ชม.
พร้อมแอวรัวส้วป้องกันท่อขุ่น

โครงข่ายท่อ PVC
สามขนาด

วางระบบด้วยท่อขนาด
2 นิ้ว, 1 1/2 นิ้ว และ 1/2 นิ้ว
เพื่อแรงดันที่เหมาะสม

การกระจายน้ำและการตรวจวัด

ระบบรดน้ำแบบสองระดับ

ระบบพ่นน้ำบนยอดต้นเจาะเพื่อความชุ่มชื้นทั่วถึง

หัวสปริงเกอร์ประสิทธิภาพสูง

สปริงเกอร์ในหูช้าง 360°
อัตราการจ่ายน้ำ 550-850 ลิตร/ชม.
รัศมีการกระจาย 0.5-3.0 เมตร
แรงดันที่ใช้ 3.5-4.0 บาร์

เฮอร์คิวลีส 360°
อัตราการจ่ายน้ำ 400-500 ลิตร/ชม.
รัศมีการกระจาย 5.8-7.0 เมตร
แรงดันที่ใช้ 0.5-3.0 บาร์

มินิสปริงเกอร์
อัตราการจ่ายน้ำ 40-280 ลิตร/ชม.
รัศมีการกระจาย 0.5-5.0 เมตร
แรงดันที่ใช้ 1.0-3.0 บาร์

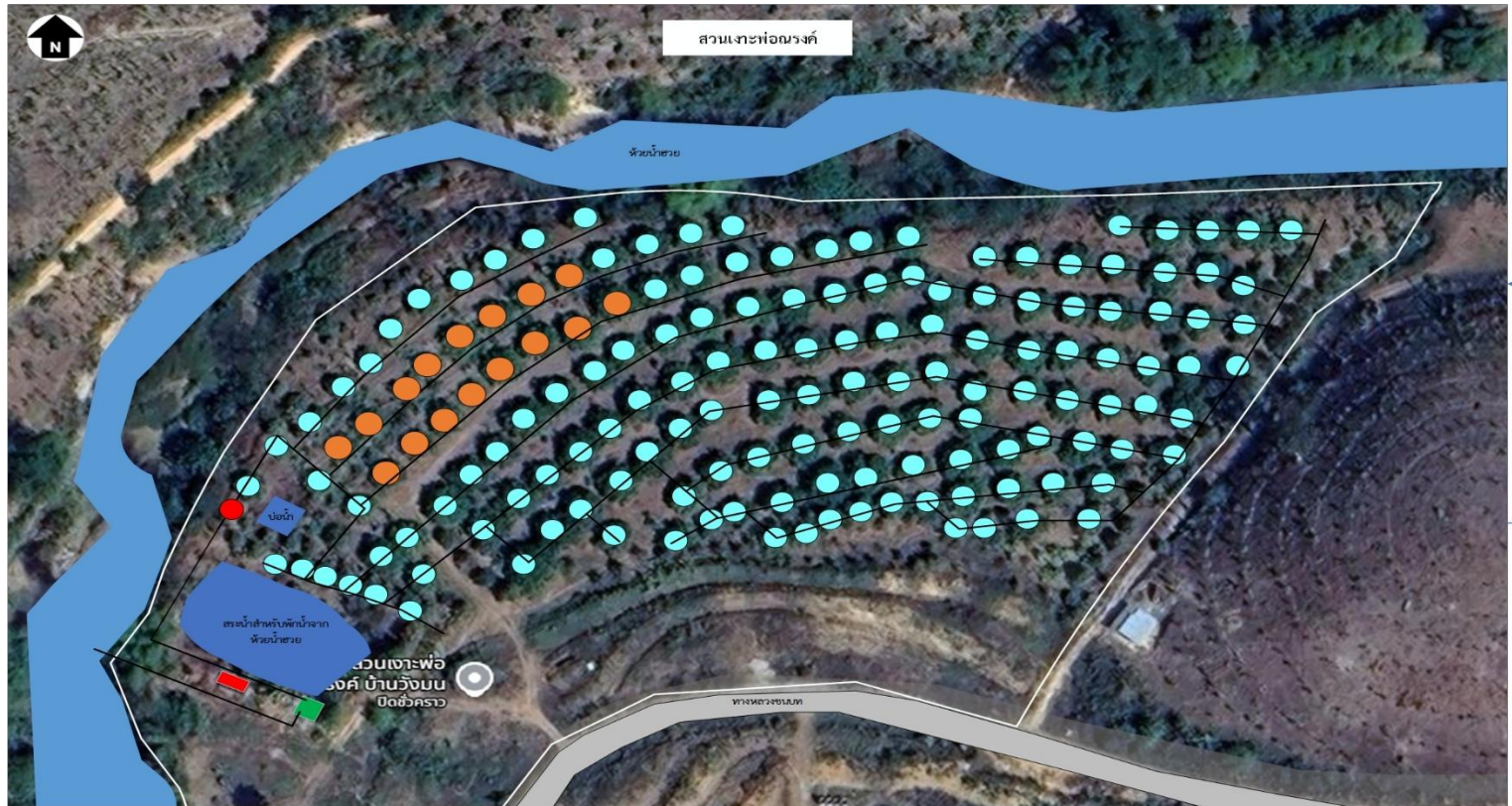
การตรวจวัด
เพื่อความแม่นยำ

ใช้ Tensiometer วัดความชื้นดิน
ร่วมกับเครื่องวัดอุณหภูมิและ
อุณหภูมิแบบอนาล็อก

แปลงทดสอบเทคโนโลยี นายณรงค์ กุลโฮง

17

แปลงที่ 2 พื้นที่ 1 ไร่ (นายณรงค์ กุลโฮง)

แปลงทดสอบเทคโนโลยี นายณรงค์ กุลโฮง

18

ระบบจัดการน้ำอัจฉริยะ “สวนเงาะพ่อณรงค์”

พลังงานสะอาดและระบบกรองมาตรฐาน

ใช้แผงโซลาร์เซลล์ขับเคลื่อนปั๊มน้ำ
พร้อมระบบกรองละเอียด 130 ไมครอน
รองรับน้ำ 10 ลบ.ม./ชม.

การควบคุมแรงดันและอากาศในท่อ

ติดตั้งเกจวัดแรงดัน 6 บาร์ และ Air Valve
เพื่อป้องกันท่อยุบตัวและเพิ่มประสิทธิภาพการไหล

เครือข่ายท่อ PVC หลายขนาด

วางระบบท่อน้ำตั้งแต่ขนาด 3 นิ้ว, 2 นิ้ว,
1 1/2 นิ้ว จนถึง 1/2 นิ้ว เพื่อรองรับพื้นที่เหมาะสม

การกระจายน้ำและอุปกรณ์ตรวจวัดแม่นยำ

ใบหุ่ยช้าง 360 องศา
อัตราการจ่ายน้ำ:
550 - 850 ลิตร/ชม.
รัศมี: 0.5 - 3.0 เมตร

ใบสแตนเลส 360 องศา
อัตราการจ่ายน้ำ:
550 - 950 ลิตร/ชม.
รัศมี: 3.0 - 5.0 เมตร

แบบสายฝน
อัตราการจ่ายน้ำ:
280 - 460 ลิตร/ชม.
รัศมี: 0.5 - 3.0 เมตร

ความชื้นในดิน

20°C
อุณหภูมิ
47.8°C
ความชื้นสัมพัทธ์ในอากาศ

หัวสปริงเกอร์ที่ปรับเปลี่ยนตามการใช้งาน:
มีทั้งแบบใบหุ่ยช้าง, ใบสแตนเลส และสายฝน
เพื่อควบคุมรัศมีและอัตราการจ่ายน้ำ

อัตราการจ่ายน้ำที่หลากหลาย:
หัวจ่ายน้ำมีประสิทธิภาพครอบคลุมตั้งแต่ 40
จนถึง 950 ลิตรต่อชั่วโมง ตามความต้องการของพืช

การตรวจวัดสภาวะเพื่อการให้น้ำที่แม่นยำ:
ใช้ Tensiometer วัดความชื้นในดิน
พร้อมเครื่องวัดอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ในอากาศ

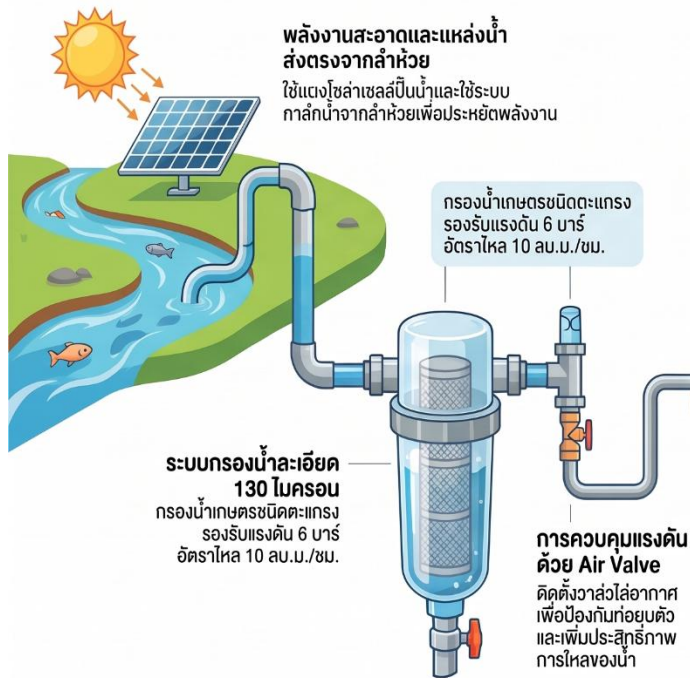

แปลงทดสอบเทคโนโลยี นายทองพิช ภูผาเพชร

20

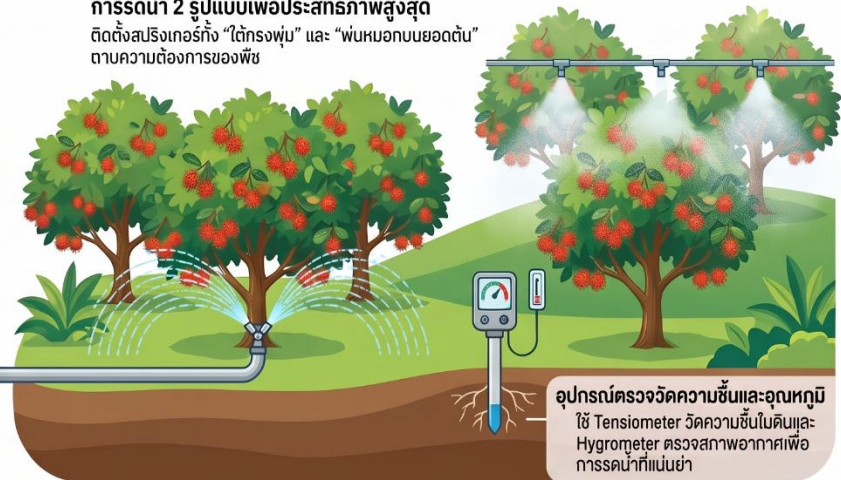
ระบบน้ำอัจฉริยะ สวนเงาะพ่อทองพิช (Smart Irrigation System of Por Thongphis Rambutan Orchard)

หัวใจของระบบ: การจัดการและกรองน้ำ

การกระจายน้ำและการตรวจวัดแม่นยำ

การรดน้ำ 2 รูปแบบเพื่อประสิทธิภาพสูงสุด
ติดตั้งสปริงเกอร์ทั้ง “ใต้ทรงพุ่ม” และ “พ่นหมอกบนยอดต้น”
ตามความต้องการของพืช

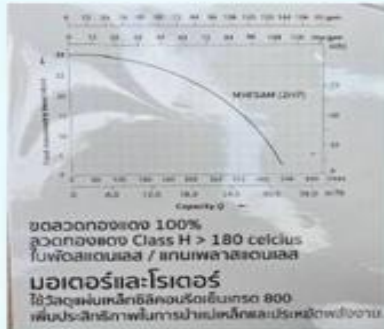
ประสิทธิภาพของหัวสปริงเกอร์แต่ละประเภทที่ใช้ในสวน

	ใบหูช้าง 360°		ใบบูเวย์ 360°		ใบสแตนเลส 360°
อัตราการจ่ายน้ำ: 550 – 850 ลิตร/ชม. รัศมีการกระจาย: 0.5 – 3.0 เมตร		อัตราการจ่ายน้ำ: 450 – 950 ลิตร/ชม. รัศมีการกระจาย: 0.5 – 3.0 เมตร		อัตราการจ่ายน้ำ: 550 – 950 ลิตร/ชม. รัศมีการกระจาย: 3.0 – 5.0 เมตร	

เทคนิคการเลือกใช้อุปกรณ์ระบบน้ำเหนือทรงพุ่ม

21

ขั้นตอนการเลือกใช้ปั๊ม

1. คำนวณปริมาณน้ำที่ต้องใช้สูงสุดของแปลง (ลิตร/ชั่วโมง) และแรงดันที่ระบบต้องการ
2. เลือกปั๊มที่สามารถจ่ายน้ำได้เพียงพอและต่อเนื่อง ครอบคลุมทุกหัวจ่าย
3. พิจารณาความสูญเสียแรงดันในระบบ (ท่อหลัก-ท่อย่อย-หัวจ่าย)

ข้อแนะนำ : การติดตั้งปั๊มควรอยู่ใกล้ผิวน้ำมากที่สุด เพื่อลดการสูญเสียแรงดูดและต้องมีระยะห่างจากผิวน้ำไม่น้อยกว่า 6 เท่าของเส้นผ่านศูนย์กลางท่อ เช่น ท่อ 2 นิ้ว $\Rightarrow$ ระยะห่าง ≥ 12 นิ้ว (30 ซม.)

ขั้นตอนการเลือกใช้ท่อ

1. สำรวจสภาพพื้นที่วางระบบจาก ที่สูง $\rightarrow$ ที่ต่ำ เพื่อลดการสูญเสียพลังงาน
2. เลือกขนาดท่อให้เหมาะสมกับอัตราการไหล (Flow rate)
3. ลดการโค้งงอและระยะทางเกินจำเป็น ไม่ให้แรงดันลดลง (แรงดันตกคร่อม)

ท่อนขนาดใหญ่ $\rightarrow$ ส่งน้ำได้มาก $\rightarrow$ แรงดันสูญเสียน้อย

ความต้องการน้ำสูงสุดของผา:

350-400

ลิตร/ต้น/วัน

ข้อมูลกำหนดพื้นที่ จ.หนองคาย ช่วงเดือน เม.ย. (ระยะพัฒนาผล)

อัตราการส่งน้ำของท่อขนาดต่างๆ

อัตราการไหลสูงสุดในท่อพีวีซี CLASS 8.5

ขนาดท่อพีวีซี (นิ้ว)	อัตราการไหลสูงสุด (ลิตร/ชั่วโมง)	อัตราการไหลสูงสุด โดยประมาณ (ลบ.ม./ชั่วโมง)
1/2	1,405	1.41
3/4	2,054	2.05
1	3,819	3.82
1 1/4	6,127	6.13
1 1/2	7,992	7.99
2	12,464	12.46
2 1/2	20,200	20.20
3	27,700	27.70
4	45,538	45.54
5	68,649	68.65
6	95,464	95.46

เทคนิคการเลือกใช้อุปกรณ์ระบบน้ำเหนือทรงพุ่ม

22

การเลือกใช้หัวจ่ายน้ำเหนือทรงพุ่ม

สเปกตรัมหัวจ่ายน้ำเหนือทรงพุ่ม MD-12/5		
อัตราการจ่ายน้ำ (ลิตร/ชม.)	รัศมี (เมตร)	ความดัน (บาร์)
100	0.3	

- เลือกลักษณะน้ำแบบ ฝอยละเอียด (Micro-sprinkler) เนื่องจากช่วยกระจายน้ำสม่ำเสมอทั่วทรงพุ่ม ลดการกระแทกดิน และเพิ่มความชื้นในอากาศรอบทรงพุ่ม
- ความสามารถในการจ่ายน้ำ 80 -120 ลิตรต่อชั่วโมงต่อหัว เนื่องจากต้องครอบคลุมพื้นที่ทรงพุ่ม และสอดคล้องกับความต้องการน้ำรายวันของพืช

การเลือกใช้หัวจ่ายน้ำใต้ทรงพุ่มให้เหมาะสมกับชนิดพืช

- อัตราการไหลและแรงดันของหัวจ่ายน้ำ
- เส้นผ่านศูนย์กลางและรูปแบบของการกระจายน้ำ
- เพื่อเน้นให้น้ำบริเวณรากโดยตรง
- ลดการสูญเสียจากการระเหย

ข้อแนะนำ : ระยะห่างหัวจ่ายขึ้นอยู่กับรัศมีการกระจายน้ำ ควรให้มีการ Overlap 50-65%

รีดเดอร์สปริงเกอร์ (ร่องกระจายน้ำ)

อัตราการจ่ายน้ำ (ลิตร/ชม.)	รัศมี (เมตร)	ความดัน (บาร์)
500-1000	2-4	1-5

การเลือกใช้ตัวกรอง

- อัตราการกรอง ต้องมากกว่า อัตราการไหล
- เลือกชนิด (Screen / Disc / Sand) ให้เหมาะสมกับแหล่งน้ำ เพื่อป้องกันการอุดตันของหัวจ่าย และยืดอายุการใช้งานระบบ

ข้อแนะนำ : หมั่นตรวจสอบ ทำความสะอาดไส้กรอง

แบบตะแกรง Screen

ลักษณะกรองและไส้กรองแบบตะแกรง

- ราคาถูก
- ล้างง่ายสะดวก
- กรองได้ดี

แบบแผ่นจาน Disc

ลักษณะกรองและไส้กรองแบบแผ่นจาน

- ราคาแพงกว่า
- ล้างยากกว่า
- กรองได้ดีกว่า

Overhead Irrigation and Fertigation in Rambutan Orchard

ผลกระทบจากสภาพอากาศอุณหภูมิสูงและความชื้นสัมพัทธ์ต่ำ

ใบไหม้ sunburn

ช่อดอกแห้ง/ช่อดอกไม่พัฒนา

ผลแตก

สถานการณ์สภาพภูมิอากาศที่มีอุณหภูมิสูงขึ้นส่งผลกระทบต่อการเจริญเติบโต

ของไม้ผล ทำให้พืชมีการคายน้ำสูง เกิดภาวะเครียดจากความร้อน ทำให้การออกดอกและการติดผลลดลง รวมทั้งอาจทำให้ผลผลิตมีขนาดเล็ก คุณภาพลดลง เกิดอาการใบและ

ผลไหม้แตก(sunburn)ได้ ส่งผลกระทบต่อผลผลิตและรายได้ของเกษตรกรในพื้นที่

การใช้เทคโนโลยีการให้น้ำเหนือทรงพุ่มและการให้ปุ๋ยพร้อมระบบน้ำ

การใช้เทคโนโลยีการให้น้ำเหนือทรงพุ่มช่วยลดอุณหภูมิบริเวณทรงพุ่มและเพิ่มความชื้นในแปลงปลูก ทำให้ไม้ผลลดความเครียดจากสภาพอากาศร้อน รวมทั้งการให้ปุ๋ยร่วมกับระบบน้ำ (Fertigation) ช่วยให้พืชได้รับธาตุอาหารอย่างสม่ำเสมอและตรงตามความต้องการ ส่งเสริมการเจริญเติบโต การออกดอก และการติดผล ทำให้ผลผลิตมีคุณภาพและสามารถปรับตัวต่อสภาพอากาศแปรปรวนได้ดียิ่งขึ้น

การใช้เทคโนโลยีการให้น้ำเหนือทรงพุ่ม
ช่วยลดอุณหภูมิ เพิ่มความชื้นสัมพัทธ์ ปรับสภาพอากาศให้อยู่ในช่วงเหมาะสมในการพัฒนาช่อดอกต่อไป

การให้ปุ๋ยแบบเดิม
เกิดการสูญเสีย

การให้ปุ๋ยพร้อมระบบน้ำ
ปริมาณการให้ปุ๋ย ลดลง ร้อยละ30 (เมื่อเทียบกับการใส่ปุ๋ยแบบเดิม) ขึ้นอยู่กับปัจจัย ชนิดพืช อายุพืช ความต้องการธาตุอาหารช่วงอายุพืช และการใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน

เปรียบเทียบผลลัพธ์: การใช้ระบบน้ำเหนือทรงพุ่มต่อคุณภาพผลผลิตเงาะ

ข้อมูลเปรียบเทียบคุณภาพผลผลิตเงาะจากแปลงทดลองของ นางลงกรณต์ ลุทธิโชติ โดยเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มที่ใช้ระบบน้ำเหนือทรงพุ่ม และกลุ่มควบคุม เพื่อวิเคราะห์ประสิทธิภาพในด้านปริมาณและคุณภาพทางกายภาพของผลผลิต

ระบบน้ำเหนือทรงพุ่ม (Treatment)

ปริมาณผลผลิต (Production Yield)

จำนวนผลผลิตต่อข้อ
เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน
ระบบน้ำเหนือทรงพุ่มให้ผล
เฉลี่ย 11 ผลต่อข้อ

น้ำหนักรวมต่อข้อสูง
กว่าเกือบ 50%
น้ำหนักต่อข้อในกลุ่มใช้ระบบ
น้ำสูงถึง 305.7 กรัม

ลดความสูญเสียเป็นศูนย์
ทั้งสองกลุ่มไม่พบจำนวนผลหลุด
หรือผลเสียจากการทดลองนี้

คุณภาพและลักษณะทางกายภาพ (Fruit Quality)

7.96 มม.

เนื้อหนาและรสชาติหวานกว่า

ขนาดผลกว้าง
38.62 มม.

น้ำหนักผลเฉลี่ย
35 กรัม

ขนาดผลและน้ำหนักต่อลูก
มีความสมบูรณ์

ตารางเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน

ตัวชี้วัดคุณภาพ (ค่าเฉลี่ย)	ระบบน้ำเหนือทรงพุ่ม (Treatment)	ไม่ใช้ระบบน้ำ (Control)
น้ำหนักผลต่อข้อ (กรัม)	305.7	201.9
ความหนาเนื้อ (มม.)	7.96	7.45
ค่าความหวาน (Brix)	19.3	19.2

ไม่ใช้ระบบน้ำ (Control)

ปริมาณผลผลิต (Production Yield)

จำนวนผลผลิตต่อข้อ
เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน
ขณะที่กลุ่มควบคุมได้เพียง
7 ผล

น้ำหนักรวมต่อข้อสูง
กว่าเกือบ 50%
เทียบกับกลุ่มควบคุมที่
201.9 กรัม

คุณภาพและลักษณะทางกายภาพ (Fruit Quality)

7.45 มม.

เนื้อหนาและรสชาติหวานกว่า
กลุ่มควบคุม

ขนาดผลและน้ำหนักต่อลูก

‘เพิ่มคุณภาพเงาะด้วยระบบน้ำเหนือทรงพุ่ม: กรณีศึกษาแปลงต้นแบบนายณรงค์ กุลโฮง’

ข้อมูลเปรียบเทียบผลผลิตเงาะจากแปลงทดลองที่ใช้ระบบน้ำเหนือทรงพุ่มและแปลงควบคุม แสดงให้เห็นว่าการจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพช่วยเพิ่มทั้งน้ำหนัก ขนาด และความหวานของเงาะอย่างชัดเจน

ระบบน้ำเหนือทรงพุ่ม (Treatment)

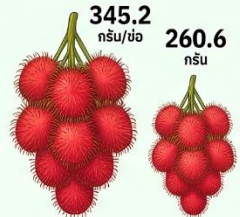

แปลงควบคุม (ทั่วไป)

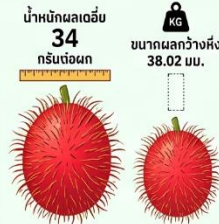
เปรียบเทียบคุณภาพผลผลิต (แปลงทดลอง vs แปลงควบคุม)

น้ำหนักผลต่อช่อเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน

แปลงที่ใช้ระบบน้ำน้ำหนักเฉลี่ย 345.2 กรัม/ช่อ สูงกว่าแปลงทั่วไปที่ได้อ้อย 360.6 กรัม

ผลผลิตมีขนาดใหญ่และน้ำหนักดีกว่า

น้ำหนักผลเฉลี่ยอยู่ที่ 34 กรัมต่อผล และขนาดผลกว้างที่ 38.02 มม.

รสชาติหวานกว่าด้วยค่า Brix ที่สูงขึ้น

ค่าความหวานเฉลี่ยสูงถึง 21.3 Brix เมื่อเทียบกับแปลงควบคุมที่ค่า 20.9 Brix

นวัตกรรมระบบการจัดการน้ำในสวน

ระบบสปริงเกอร์ผสมผสาน
ใช้มินิสปริงเกอร์เหนือทรงพุ่มควบคู่กับสปริงเกอร์โคนต้นเพื่อความชื้นที่เหมาะสม

พลังงานสะอาดจากโซลาร์เซลล์
ใช้แผงโซลาร์เซลล์กักเก็บน้ำและระบบกรองน้ำ ช่วยลดต้นทุนด้านพลังงาน

ควบคุมแม่นยำด้วยเครื่องมือวัด
มีการใช้ Tensiometer และ Hygrometer เพื่อตรวจสอบความชื้นในดินและอากาศอย่างสม่ำเสมอ

เปรียบเทียบประสิทธิภาพ: ระบบน้ำเหนือทรงพุ่มต่อคุณภาพผลผลิตเงาะ

สรุปผลการทดลองจากแปลงต้นแบบ นายทองพิช ภูผาเพชร เปรียบเทียบคุณภาพผลผลิตเงาะระหว่างกลุ่มที่ใช้ระบบรดน้ำเหนือทรงพุ่มและกลุ่มควบคุม

219.5 กรัม

น้ำหนักผลต่อช่อเพิ่มขึ้น

สูงกว่าแบบควบคุม (200.6 กรัม)

8.51 มม.

เนื้อหนาและขนาดผลใหญ่กว่า

ขนาดผล 38.04 มม.

ดีกว่ากลุ่มควบคุมในทุกมิติ

7.1 ผล

จำนวนผลต่อช่อสูงกว่าเล็กน้อย

ในขณะที่กลุ่มควบคุมให้ 7 ผล

ตัวชี้วัดคุณภาพ (ค่าเฉลี่ย)	ระบบน้ำเหนือทรงพุ่ม	แปลงควบคุม (ดั้งเดิม)
น้ำหนักผลต่อช่อ (กรัม)	219.5	200.6
ความหนาเนื้อ (มม.)	8.51	8.20
ค่าความหวาน (°Brix)	20.5	21.8

คุณภาพด้านรสชาติและความสมบูรณ์

ระดับความหวาน

21.8 °Brix

ระดับความหวาน (Brix)

สูงกว่าระบบน้ำเหนือทรงพุ่ม (20.5 °Brix)

0.2 ผล

อัตราการเสียของผลผลิตต่ำ

ทั้งสองระบบมีอัตราผลเสียเฉลี่ยต่ำมาก และไม่มีปัญหาผลแตก

ผลลัพธ์เชิงประจักษ์: ลดความสูญเสีย เพิ่มมูลค่า

20%

ความสูญเสีย (ผลแตก/ดอกร่วง)
ลดลงจาก 30-40% เหลือ < 20%

1,100+

กิโลกรัม/ไร่
แนวโน้มผลผลิตเฉลี่ยสูงขึ้น

Grade A

น้ำหนักเฉลี่ยต่อผลเพิ่มขึ้น 10%
ผิวสวย ได้ขนาดเกรดพรีเมียม

ความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (SROI)

ECONOMY

- ลดต้นทุนปัจจัยการผลิต 10%
- ขายได้ราคาสูง (Premium Market)
- คาดการณ์ผลผลิตแม่นยำ

SOCIAL

- สร้าง 3 'นักจัดการเทคโนโลยี' (App. Tech Manager)
- เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ (Knowledge Sharing)
- กลุ่มเกษตรกรเข้มแข็ง

ENVIRONMENT

- ลด Water Footprint (ใช้น้ำอย่างคุ้มค่า)
- ลดสารเคมี คื่นสมดุระบบนิเวศ

- คณะวิจัย สำนักงานส่งเสริมและพัฒนากาการเกษตรที่ 4 (สสท.4)
จังหวัดขอนแก่น (หน่วยงานหลัก)
- คณะวิจัย สำนักงานเกษตรจังหวัดหนองคาย
- คณะวิจัย สำนักงานเกษตรอำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย

(ร่วมมือกันดำเนินงานวิจัย)

จังหวัดหนองคาย

